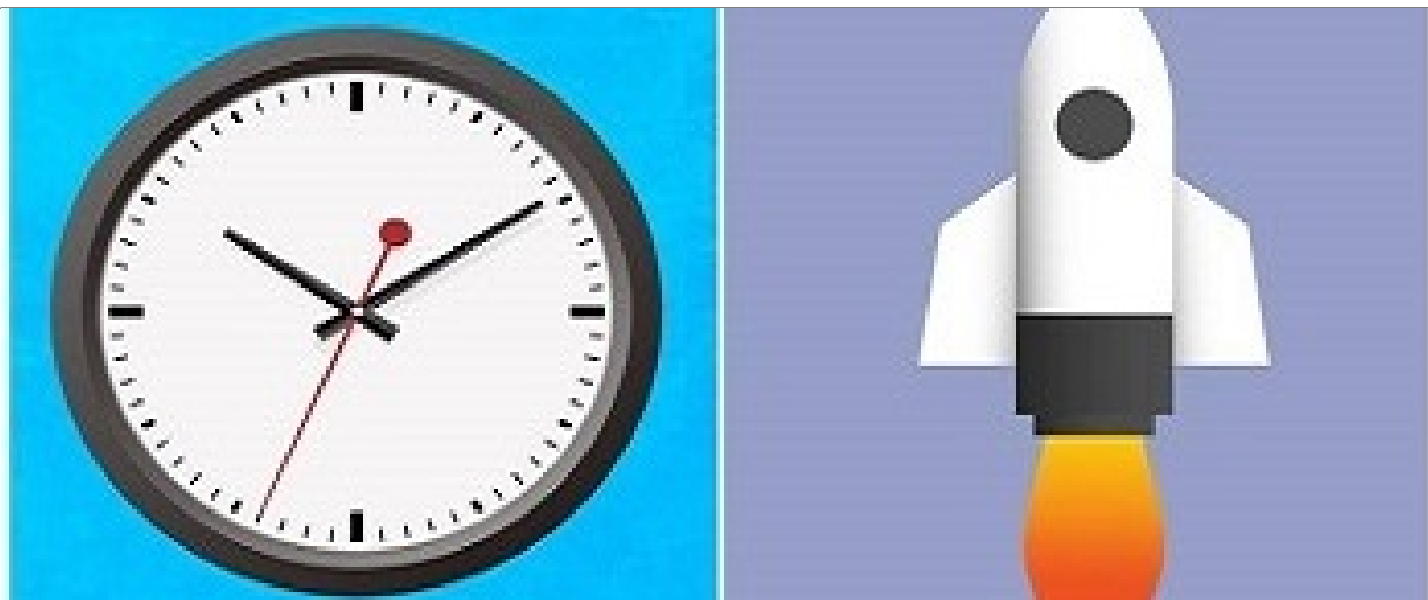

Alguns mots catalans acceptats per la Rae

Autor: Laura Romerales//M.V.Adell

Data de publicació: 19-06-2020

"Reloj", "cohete", "viaje", "macarra", "prensa"... i un grapat més. A poc a poc la 'Real Academia Española de la Lengua' va reconeixent la procedència catalana de moltes paraules del castellà. Amb motiu de la diada de Sant Jordi d'enguany, la Laura Romerales n'ha fet una petita llista per a 'El País'. Set termes de vint-i-un estan relacionats amb l'àmbit mariner.

Reloj, cohete, viaje i altres mots d'origen català per aprendre el dia de Sant Jordi

Gairebé tothom coneix el significat de la paraula capicúa en castellà, paraula que serveix per a designar els mots o els nombres que llegim tant de dreta a esquerra com d'esquerra a dreta, però habitualment n'ignorem l'origen. Aquesta paraula prové del català, és formada amb els mots cap i cua (en castellà cabeza i cola) i no és l'únic exemple que podem trobar en el castellà. I és que aquesta llengua ha incorporat nombrosos catalanismes, és a dir, mots que són manlleus del català. Per celebrar aquest Sant Jordi atípic, en el qual només hem pogut regalar roses i llibres de manera online, hem seleccionat alguns mots espanyols que, segons la RAE, procedeixen del català. Sant Jordi (o san Jorge en castellà) és el patró de Catalunya, entre altres comunitats autònomes, països i ciutats, com Aragó, Alcoi i Càceres. I tot centrant-nos concretament en el català, cal recordar que aquesta llengua no només es parla a Espanya sinó també: "En altres tres estats: a Andorra (on és l'idioma oficial), a França (a la zona del Rosselló) i a Itàlia (a l'Alguer)", com apunta el filòleg José Enrique Gargallo, de l'Institut d'Estudis Catalans.

Carles Múrcia, professor del departament de Filologia Clàssica, Romànica i Semítica de la Universitat de Barcelona, ens recorda que "quan parlem de naixement en un sentit lingüístic, ho fem metafòricament perquè les llengües no neixen sinó que evolucionen", tot i que indica que entre l'any sis-cents i el vuit-cents "ja trobem els trets que distingien la llengua catalana. Això no significa que en tinguem documents, sinó que en els textos llatins afloren paraules catalanes que són fruit de la fragmentació lingüística romànica". Al començament, explica el filòleg Gargallo, aquest idioma se situava "poc més poc menys entre Barcelona, Perpinyà i una mica més enllà de Lleida". Fou arran de la

Reconquesta que passà a escampar-se a la resta de la Península i a les Balears i és aleshores quan es produïren els primers préstecs lingüístics.

“Entre els segles XIII i XV s'introduí la part més nombrosa dels catalanisms en el castellà”, explica Múrcia. Un gran nombre d'aquestes paraules es vincula a l'àmbit marítim perquè els mercaders catalans tingueren una important presència en destacats ports del Mediterrani. Així, arribaren al vocabulari del castellà mots com anchoa, nácar o muelle. A més a més, segons informa la Directora del grau de Llengua i Literatura Catalana de la UOC, Ona Doménech, “en els segles XVI i XVII, els artesans catalans eren prestigiosos i d'ací prové també molt del vocabulari de les arts i dels oficis”. A aquests darrers àmbits pertanyen, per exemple, mots com prensa, sastre o retal.

Tot seguit veurem un llistat de mots castellans amb origen català. Alguns presenten un debat pel que fa a la procedència. Sovint, per exemple, és complicat establir si un mot s'origina en el català o en l'occità (com s'esdevé en el cas de viatge) ja que Occitània fou una regió històrica situada al sud-est d'Europa, enclavada majoritàriament a França, però també a la Vall d'Aran la qual pertany administrativament a Catalunya en l'actualitat. Per aquest motiu, com explica Gargallo, de vegades és difícil destriar-ne les diferències ja que català i occità “són llengües molt semblants en l'origen”.

A més a més de la RAE, per a aquest article també hem tingut en compte els aclariments que aporta el Diccionario crítico etimológico castellano e hispánico, de Joan Corominas i José Antonio Pascual, i l'obra Elementos constitutivos del español: catalanismos, de Germà Colom. Així, alguns mots que en el castellà provenen del català són:

Alioli: aquesta salsa agafa el nom dels substantius catalans all i oli (literalment: ajo i aceite, en castellà). “Per als catalans és molt evident aquest fet, però moltes persones que no parlen la nostra llengua se sorprenen quan els dic que alioli prové del català”, explica Doménech.

Amainar: ve del català amainar. De fet, com explica Doménech, és “habitual trobar catalanisms en els noms dels vents”. Això ho podem veure, per exemple, en mots com jaloque o siroco.

Anchoa: la RAE inclou el mot anchoa entre els catalanisms, però després matisa que potser agafa el nom del català anxova.

Cantimplora: és pres del català antic cantiplora. És format, com explica Gargallo, “per canta i plora (literalment canta i lloca) per causa del sorollet que fa la cantimplora quan goteja”.

Chuleta: és del valencià xulleta, que al seu torn és diminutiu del català general xulla.

Cohete: pren la forma de coet. “En castellà no és costum trobar paraules que acaben en consonants com la -t, (tal és el cas de chalet, que procedeix del francès châlê) i per això cohete ha desenvolupat una vocal final de reforçament”, explica Gargallo.

Lonja: aquest indret on els comerciants d'un port es reuneixen per a comprar i vendre peix agafa el nom de la paraula catalana llonja.

Macarra: segons comenta la filòloga Doménech, “es creu que procedeix del francès i que passà al català com a macarró”. I d'aquí es transformà en l'espanyol macarra, que és la paraula que també fa servir el català en les situacions informals.

Muelle: un altre mot relacionat amb el mar, que també és un catalanisme. Concretament, prové de moll.

Nácar: aquest mot designa una de les tres capes internes que formen la conquilla o petxina dels moluscs i prové de nacra o nacre.

Naïpe: pren el nom del català naip.

Orgullo: ve del mot orgull.

Panoli: prové del valencià panoli, contracció de pa en oli. “És atribuït a gent ximple (com el pa amb oli) i sense voluntat”, explica Gargallo.

Pincel: tot i que la RAE afirma que aquest mot prové del català, més concretament de pinzell, existeix el dubte de si en

realitat és originari de l'occità pinzel.

Prensa: procedeix del català premsa, que és un participi femení del també verb català prémer (apretar en castellà).

Rape: aquest peix pren el nom del rap.

Reloj: aquest és dels pocs mots que en castellà acaben en la consonant –j. En concret, prové del català antic relotge, que en l'actualitat ha evolucionat a rellotge.

Retal: aquest mot designa el pedaç sobrer d'una roba i té l'origen en retall. I aquest mot català prové, alhora, del verb retallar (recortar, en castellà).

Sastre: té l'origen en el mot català sastre, que ha derivat de l'original sartre.

Timonel: aquest mot designa la persona encarregada de menar la direcció d'una embarcació i prové del català timoner.

Viaje: prové de viatge, tot i que també és dubtosa l'etimologia i el mot podria ser d'origen occità.

Laura Romerales

El País

23 abril 2020 -09:56

Traducció i adaptació: Marc Vicent Adell

https://verne.elpais.com/verne/2020/04/22/articulo/1587555947_070720.html